א"כ לא נפנה דרך כרמים. [כלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים] אלא כל שעה נלך בהם. כלומר א"כ לא נלך דרך כבושה ולא נחזור מסורינו אלא נלך ונקלקל השורה דרכים משובשים בקוצים וברקנים כעין שבילי כרמים: **לעשתות.** כמו עשתונות שיושבין שאנן וחושבין מחשבות רעות: **עליתה שמה.** אין אש שולט בה: **מבין עקבי רגליכם.** בשכבת זרע שלכם יכול למחות אתכם. ל"א מבין עקבי רגליכם מן הרגל יוציא ממש מים אם היה רוצה ואי אפשר [י] לכפות רגליכם בעששיות: **בשכבת זרע.** רותחין ועבין היו. עבין ל"ג ופי' הוא: **חמת המלך שככה.** נחה מרתחו. ה"נ מים נחו מרותחן: **סדרי בראשית.** והיינו לשבעת הימים סדר שבעת ימי בראשית שינה להם: **זמן קטן אחר זמן גדול.** בתחילה אמר להן והיו ימיו מאה ועשרים שנה כשעבר זמן זה ולא שבו לטובה חזר וקבע להם זמן קטן: **אישות לבהמה מי אית ליה.** נקבה אחת נשכבת לכמה זכרים ואין זו אישות: **שלא נעבדה בהן עבירה.** שלא נזקקו אלא לבן זוגם: **מבליגה.** עך הוא: **במותר לי.** אפי' באשתי אני אסור: (**בני נח.** שם וחם ויפת): **רק.** רוקק זרע מפיו לפיה של נקבה: **לקה בעורו.** שיצא ממנו כוש: **מאתו.** גבי עורב לא כתיב מאתו מכאן שדירתם כו' כלומר הנאה הוא שדרים אצלם שמכירים בצדיקים כדאמרי' בדוכתי אחריתא: **זית טרף בפיה.** בפיה היתה שואלת מזון טרף של זית: **למשפחותיהם יצאו מן התיבה.** אלמא כל חד וחד בפני עצמו היה ולא היו אוכלין כולם באבוס אחד אלא משפחות [משפחות] היו שרויין: **א"ל אליעזר.** [עבד אברהם]: **לשם רבא.** גדול [א] בנו של נח: **היכי הויתון.** היאך הייתם יכולין להכין ענייניהם בכך לעשות לכל בריה ובריה חפצה: **זקיתא.** שם בריה: **פאלי.** מחתך כמו פלי פלויי במסכת נדה (דף כא:): **אישתא זינתיה.** חמה אחזתו וזנהו ולא היה חושש לדרוס משאר בהמות: **לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זיינא אישתא.** אין לך חמה קלה שלא תהא חמימותו יכולה לזונו ששת ימים שלא ימות בלא מאכל ואין לך חמה שיכולה לזון יותר מי"ב ימים בלי מאכל ומשתה כ"ש [ב]. ואית דגרסי לא פחות משיתא ירחי ולא טפי מתריסר זנתא אשתא ואארי קאי כלומר לא פחות מששה חדשים ולא יותר מי"ב חדשים ולא נהירא לי: **אורשינא.** עוף ושמו חול בלשון המקרא ואינו מת לעולם: **בספנא.** בחדר ספון ומתוקן לו: [**נאום ה' כו'**]. אליעזר אמר פסוק זה. נאם ה' לאדני אמר הקב"ה לאברהם [ג] שב לימיני אדני וכו': **ממזרח.** זה אברהם שבא מארם נהרים שהוא במזרח דכתיב (במדבר כג) מן ארם ינחני בלק מלך מואב וגו': **כל דהוה סלקא ליה.** כל דבר המאורע ליה: בהדי

א"כ לא נפנה דרך כרמים דרש רבא מאי דכתיב [1]לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים שהם קשים כלפידים והיו (בוזים) [מבזין] אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב"ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחר ועליתה שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר [1]נכון למועדי רגל תניא מימי המבול קשים כשכבת זרע שנאמר נכון למועדי רגל [א]אמר רב חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא [2]וישכו המים וכתיב התם [3]וחמת המלך שככה [4]ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ [ב]מה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבילות של מתושלח ללמדך שהספדן של צדיקים מעכבין את הפורענות לבא דבר אחר לשבעת ששינה עליהם הקב"ה סדר בראשית שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח דבר אחר שקבע להם הקב"ה זמן גדול ואח"כ זמן קטן ד"א לשבעת הימים שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהן [5]מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה [ג]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן [7]מאותם שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה רבי אבהו אמר מאותן הבאין מאיליהן [6]עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר [ד]אמר רב אדא [ו]אמרי דבי ר' שילא זו מבליגה ואמרי לה גולמיש [7]צוהר תעשה לתיבה א"ר יוחנן אמר לו הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי [הוא] דקיימא תחתיים שנים ושלישים תעשה תנא תחתיים לזבל אמצעיים לבהמה עליונים לאדם [8]וישלח את העורב אמר ר"ל תשובה ניצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורין שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת או שמא לאשתי אתה צריך אמר לו רשע במותר לי נאסר לי בנאסר לי לא כ"ש ומנלן דנאסרו דכתיב [9]ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב [10]צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך וא"ר יוחנן מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה ת"ר שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחם כלב נקשר עורב רק חם לקה בעורו [11]וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים א"ר ירמיה מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים [12]והנה עלה זית טרף בפיה [ז]א"ר אלעזר אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב [13]הטריפני לחם חוקי [14]למשפחותיהם יצאו מן התיבה א"ר יוחנן [ח]למשפחותם ולא הם אמר רב חנא בר ביזנא אמר ליה אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכן הויתון א"ל צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכילה ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה האי זקיתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מינה אכלה מיכן ואילך הוה גביל לה חיזרא כי מתלע אכלה אריא אישתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אישתא אורשינה אשכחיניה אבא דגני בספנא דתיבותא א"ל לא בעית מזוני א"ל חזיתיך דהות טרידא אמינא לא אצערך א"ל יהא רעוא דלא תמות שנאמר [15]ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים אמר רב חנה בר לואי אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבידיתו אמר ליה אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה והוה שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוי גירי שנאמר [16]מזמור לדוד נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך וכתיב [17]מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו [ט]נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעו [ישראל] לשדורי דורון לקיסר אמרי בהדי מאן

1. לַפִּיד בּוּז לְעַשְׁתּוֹת שַׁאֲנָן נָכוֹן לְמוֹעֲדֵי רָגֶל: איוב יב ה
2. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם: בראשית ח א
3. וַיִּתְלוּ אֶת הָמָן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה: אסתר ז י
4. וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל הָאָרֶץ: בראשית ז י
5. מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: בראשית ז ב
6. עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: בראשית ו יד
7. צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ: בראשית ו טז
8. וַיְשַׁלַּח אֶת הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: בראשית ח ז
9. וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ: בראשית ו יח
10. צֵא מִן הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ: בראשית ח טז
11. וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: בראשית ח ח
12. וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: בראשית ח יא
13. שָׁוְא וּדְבַר כָּזָב הַרְחֵק מִמֶּנִּי רֵאשׁ וָעֹשֶׁר אַל תִּתֶּן לִי הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי: משלי ל ח
14. כָּל הַחַיָּה כָּל הָרֶמֶשׂ וְכָל הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן הַתֵּבָה: בראשית ח יט
15. וָאֹמַר עִם קִנִּי אֶגְוָע וְכַחוֹל אַרְבֶּה יָמִים: איוב כט יח
16. לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְיָ לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: תהלים קי א
17. מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדְּ יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ: ישעיהו מא ב

א) ר"ה יב. זבחים קיג:, ב) [תוספתא דסוטה פ"ו], ג) [זבחים קטז. ע"ש], ד) [פי' בשביל שלא באו על שאינן מינן עשה להן כבוד וכתב להן אישות כבאדם. ערוך ערך איש], ה) [ר"ה כג.], ו) [גיר' הערוך רב אמר אדרא דבי ר' שילא אמרי זו כו' ע"ש ערך אדר], ז) [עירובין יח: ע"ש], ח) [כתב הבאר שבע לא ידענא פירושו ועי' מהרש"א בח"א וגם בפענח רזא קצת בדחיקות ויתכן לפרש לולא דבריהם ע"פ האמור בחולין נח. כל בריה שאין בו עצם אינו מתקיים שנים עשר חודש והבן], ט) תענית כא. ע"ש, י) ל"ל לחפות, כ) [כך שמעתין], ל) [ל"ל אדוני שב לימיני וכו'],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לשם רבא גדול. נ"ב וכ"ע לעיל דף סט ע"ב:

מוסף רש"י

הבאין מאיליהן. וכל אותן שבאו אל התיבה מאיליהן באו וכהן הכיר, אותן שבאו שבעה שבעה ידע שהן טהורין ושבאו שנים שנים שהן טמאין (זבחים קטז. ע"ש). **טרף בפיה.** מאמר פיה, ביקשה שיהא זית טרף שלה והיינו מזון (ערובין יח:). **בשר ודם.** נח (שם). **דכל דהוה סלקא ליה.** כל המאורע לו אפילו רעה (תענית כא.).

בהדי מאן. ביד מי נשלח: **כי מטא לההוא דיירא.** כשהגיע לאותו מלון: **למיבת.** ללון: **שרינהו** ג) **לסיטפיה.** התירו האלגזים והמרצופין ופתחום ונטלו כל מה שבתוכו: **אחוכי.** מצחקי: **הנך דיורי.** אותן בני הכפרים: **א"כ ליבנו אחד בטורא.** א"כ שבנו כדי לעלות לרקיע למה בנו אותו בבקעה היה להם לבנות על אחד ההרים: **הפיצם ה'.** פיזרם בכל העולם: **שדים.** יש להם צורת אדם ואוכלין ושותין כבני אדם מ): **רוחין.** בלי גוף וצורה: **לילין.** צורת אדם אלא שיש להם כנפים במסכת נדה (דף נד:): **זו שאומרה נעבוד ע"ז כי שם בלל ה'.** בלבל לשונם כדי שלא יהא אחד מכוון לדעת חבירו לעבוד ע"ז: **שליש [נבלע].** נבלעו יסודותיה משוקעת היא בקרקע עד שליש ושליש של מעלה נשרף ושליש אמצעי קיים בקרקע ולא שיהא עומד באויר: **אויר מגדל.** מראש המגדל (כלומר) [כמו אוירה של עיר] מי שעומד סביב למגדל ורואה אוירה ומראה גובה שלו: **משכח.** שכן נגזר על אותו מקום שישכח ולכך הם עצמם שכחו את לשונם: **בבל ובורסיף סימן רע לתורה.** שמשכחין הלמוד מפני שעומדים באויר המגדל: **למה נקרא שמה בורסיף בור שאפי.** בור שנתרוקן מימיו כלומר משכח האדם כל מה שלומד: **שאפי.** כמו (ב"מ דף ס.) השופה את היין לשון (ירמיה מח) הורק מכלי אל כלי. ומפני מה שמה בבל [שמשכחת] אמר רב יוסף כי שם בלל לפי שבלבל הקדוש ברוך הוא את לשונם לשם לכך ד) היא משכחת: ה) **סימן רע.** כלומר שמם סימן שכחה היא: **רעים בגופם.** שטופים בזימה: **השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' והיה בך חטא.** והיינו ממון: **ארץ ממנה יצא לחם.** ארץ שבעה וטובה היא: **ותחתיה נהפך כמו אש.** ואחר כן נהפכה: **וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם.** שיש לנו שיפוע לחם למה לנו עוברי דרכים: **ונשכח.** שלא יעברו עוברי דרכים באלגנו: **פרץ.** הקב"ה נחל גפרית ואש: **מעם גר.** ממקום הליכתו שהיה הולך למעלה והשליכו עליהם הנשכחים מני רגל ונתדלדלו (מאדם) [מארצם] ונעו לדראון: **גר.** קורנ"ט בלע"ז כמו (שמואל ב יד) מים הנגרים: **תהותתו.** תבקשו תרמיות ותואנות: **תרצחו כולכם.** ע"י קיר נטוי וגדר הדחויה: **יומם חתמו למו.** היום סותמים וסוגרין כאילו לא ידעו אור כלומר סותמין וחותמין: **אפרסמון.** שלהם להפקידו ביד בעלי ממון כדי שיהו מניחין פקדון שלהם בבית גנזיהם ובלילה מריחין האפרסמון וחותרין שם. מנהגו של מפקיד צורר וחותם: **דרש ר' יוסי.** בי מדרשא חתר בחשך בתים: **איחתרו תלת מאה מחתרתא.** ע"י ריח אפרסמון שהיו מריחין ויודעין היכן מניחין ממונם: **מי הוה ידענא דאתו גנבי.** ל"א **מי הוה ידענא דגנבי אתון: שפעי מרזבי דציפורי דמא.** דאדם גדול הוה. ואיידי דאמר לעיל איחתרו מחתרתי בציפורי דאתרא דרבי יוסי התם הוה נקיט נמי הא מילתא דכי נח נפשיה כו' לאשמועינן דמצפורי הוה:

דאית

מאן נשדר נשדר בהדי נחום איש גם זו דמלומד בנסים הוא כי מטא לההוא דיורא בעא למיבת אמרי ליה מאי איכא בהדך אמר להו קא מובילנא כרגא לקיסר קמו בליליא שרינהו לסיפטיה ושקלו כל דהוה גביה ומלנהו עפרא כי מטא להתם אישתכח עפרא אמר אחוכי קא מחייכי בי יהודאי אפקוהו למקטליה אמר גם זו לטובה אתא אליהו ואידמי להו כחד מינייהו אמר להו דילמא האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא דהוה שדי עפרא הוו חרבי גילי הוו גירי בדוק ואשכחו הכי הוה מחוזא דלא הוו קא יכלי ליה למיכבשיה שדו מההוא עפרא עליה וכבשוה עיילוהו לבי גנזא אמרי שקול דניחא לך מלייה לסיפטא דהבא כי הדר אתא אמרו ליה הנך דיורי מאי אמטית לבי מלכא אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטאי להתם שקלי אינהו אמטו להתם קטלינהו להנך דיורי: דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא וכו': מאי עבוד אמרי דבי רבי שילא (א) נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו (ב)מחכו עלה במערבא א"כ ליבנו אחד בטורא (ג)(אלא) א"ר ירמיה בר אלעזר נחלקו לג' כיתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם [1]הפיצם ה' וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים כי שם בלל ה' שפת כל הארץ תניא רבי נתן אומר כולם לשם עבודת כוכבים נתכוונו כתיב הכא [2]נעשה לנו שם וכתיב התם [3]ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים אמר רבי יוחנן מגדל שליש נשרף שליש נבלע שליש קיים אמר רב אויר מגדל משכח אמר רב יוסף בבל (ג)ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר ר' אסי בור [7]שאפי: אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר (ה)אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא שנאמר [4]ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעוה"ז וחטאים לעולם הבא אמר רב יהודה רעים בגופן וחטאים בממונם רעים בגופן דכתיב [5]ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב [6]והיה בך חטא לה' זו ברכת השם מאד שמתכוונים וחוטאים במתניתא תנא (ו)רעים בממונם וחטאים בגופן רעים בממונם דכתיב ורעה עינך באחיך האביון וחטאים בגופן דכתיב וחטאתי לאלהים לה' (ז)זו ברכת השם מאד זו שפיכות דמים שנאמר [7]גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד [וגו'] (ח)ת"ר אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם [8]ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה לא הדריכוהו בני שחץ לא עדה עליו שחל אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרינו [מממוננו] בואו ונשכח תורת רגל מארצנו שנאמר [9]פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו דרש רבא מאי דכתיב [10]עד אנה תהותתו על איש תרצחו כולכם כקיר נטוי גדר הדחויה מלמד שהיו נותנין עיניהן בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלין את ממונו דרש רבא מאי דכתיב [11]חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא (ראו) [ידעו] אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם לערב באים ומריחין אותו ככלב שנא' [12]ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון [א] [13]ערום (ט)הלכו מבלי לבוש ואין כסות בקרה [14]חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו [15]והוא לקברות יובל ועל גדיש ישקוד [ב] דרש ר' יוסי בציפורי אחתרין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבית אורחיה לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו גנבי (י)כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפעי מרזבי דציפורי דמא [ג] אמרי (כ)דאית ליה חד תורא מרעי חד יומא דלית ליה לירעי תרי יומי ההוא יתמא בר ארמלתא הבו ליה תורי למרעיה אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו

דאית

א) [לעיל יז: וש"נ], ב) ב"ש מ"ז, ג) [גירסת ב"ש בירושף], ד) [גי' הערוך ערך ברסיף שפת], ה) [תוספתא פי"ג ע"ש], ו) [תוספתא פי"ג], ז) [תוספתא פי"ג], ח) [תוספתא דסוטה פ"ג], ט) [צ"ל ילינו], י) [מ"ק כה:], כ) [נדה סט.], ל) [צ"ל לסיפטיה], מ) [חגיגה טז.], נ) בס"א: כך, ס) [צ"ל אחר ד"ה בבל],

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרי דבי ר' שילא אמרי נבנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ערום נרשם עליו אות ב: [ב] שם דרש רבי יוסי. נרשם על תיבת דרש אות א: [ג] שם אמרי דאית ליה חד. נרשם על תיבת אמרי אות ג':

לעזי רש"י

קורנ"ט. זרימה.

מוסף רש"י

לסיפטיה. ארגז שלו (תענית כא.). כחד מנייהו. כאחד משרי קיסר (שם). מעפרא דאברהם. שנלחם עם המלכים (שם). גילי. קשין (שם). אמרי דאית ליה חד תורא כו'. כך היה מנהגם של אנשי סדום (לקמן עמ' ב). מרעי חד יומא. כל בהמות העיר (נדה סט.). ההוא יתמי. שלא היה לו שור וכפאוהו לרעות בהמותיהן ב' ימים (שם).

1. עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל יְיָ שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְיָ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:
בראשית יא ט
2. וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:
בראשית יא ד
3. וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ:
שמות כג יג
4. וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיְיָ מְאֹד:
בראשית יג יג
5. אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים:
בראשית לט ט
6. הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:
דברים טו ט
7. וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת יְרוּשָׁלַם פֶּה לָפֶה לְבַד מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ:
מלכים ב כא טז
8. אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לָחֶם וְתַחְתֶּיהָ נֶהְפַּךְ כְּמוֹ אֵשׁ:
איוב כח ה
9. פָּרַץ נַחַל מֵעִם גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנִּי רָגֶל דַּלּוּ מֵאֱנוֹשׁ נָעוּ:
איוב כח ד
10. עַד אָנָה תְּהוֹתְתוּ עַל אִישׁ תְּרָצְחוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר הַדְּחוּיָה:
תהלים סב ד
11. חָתַר בַּחֹשֶׁךְ בָּתִּים יוֹמָם חִתְּמוּ לָמוֹ לֹא יָדְעוּ אוֹר:
איוב כד טז
12. יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכֶּלֶב וְיסוֹבְבוּ עִיר:
תהלים נט ז
13. עָרוֹם יָלִינוּ מִבְּלִי לְבוּשׁ וְאֵין כְּסוּת בַּקָּרָה:
איוב כד ז
14. גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ: חֲמוֹר יְתוֹמִים יִנְהָגוּ יַחְבְּלוּ שׁוֹר אַלְמָנָה:
איוב כד ב-ג
15. וְהוּא לִקְבָרוֹת יוּבָל וְעַל גָּדִישׁ יִשְׁקוֹד:
איוב כא לב

ז) **דאית ליה תורא**. כך היה מנהגם של אנשי סדום מי שהיה לו שור אחד רועה כל בהמות העיר יום א' ומי שאין לו בהמה מגלגלין עליו לרעות ב' ימים: **אמר להו**. יתמי למרי דתורא דאית ליה חד תורא כו': **דעבר במברא**. שהמעברות שלהם מימיו עזין והיו דנין כך: **דלא עבר במברא**. אלא בא דרך אחר: **דה"ל דרא דלבני**. מי שהיו לו שורת לבנים ומגבל ועושה אותן היה בא כל חד וחד ונוטל אחת: **שדי תומי או שמכי**. מי שהיה מפזר ושוטח לפניו שומים או בגלים ליבשן כל א' וא' היה נוטל אחת: **אומר לו**. לנגזל מה חסרתי לך לא לקחתי ממך אלא שום אחד ונמצא קרח מכאן ומכאן: **זייפא**. ומצלי דין: **יהבה ניהליה**. וישכב עמה עד שתהיה מעוברת: **עד דקדחא**. עד שתצמח אזנו: **דפדע**. עשה לו פצע כמו פדעת במסכת ע"ז (דף כח.) כפרדור"א בלע"ז: **דעבר במיא**. עובר ברגליו במים: **גללא**. מקל. ל"א אבן: **א"ל**. דיינא לאליעזר מאי האי: **א"ל**. אליעזר אגרא דמחייבת לי דשקלי לך דמא הב ליה לההוא גברא דשקל לי דמא וזוזי דידי כדקיימי קיימי. ל"א ה"ג ולואי כדקאי קאי כך אמר ליה דיין מי יתן שהייתי כבתחילה(א): **הכי אתנו בהדייהו כל מאן דמזמן**. אכסניא לבי הלולא: **לשלחו לגלימיה**. יפשיטו את בגדי אותו האיש שהזמינו: **ואתא אליעזר**. עבד אברהם: **ויתיב אסיפא דכולהו**. הלך וישב בסוף כולם: **א"ל מאן אזמנך להכא: א"ל**. אליעזר למאן דיתיב גביה את זמנתני להכא: **שקל גלימיה**. דיתיב לגביה ורהט לברא שהיה מתיירא שלא ישמעו אנשי המקום שאליעזר אמר שהוא זימנו ולישלחו למאניה הלך וישב לו אצל השני ואמר כמו כן וכן לכל אחד ואחד עד דאזלי כולהו ואכל אליעזר כל הסעודה: **כי אריך גיילו ליה**. כשהאורח ארוך יותר מן המטה מקצרין אותו בסכין. גיילי לשון גוץ כן שמעתי. ואית דגרסי גיידי ליה: **ומתחין ליה**. עד דמתפרקי אבריו: **וכתיב שמיה עילויה**. כדי שיכיר כל אחד וא' דינר שלו ויחזור ויטלנו: **ורפתא לא ממטו ליה**. התנו ביניהם שלא יתנו לו פת כדי שימות ברעב וכשמת אזיל כל חד וחד ושקיל לדינרא דידיה: **רביתא**. נערה: **בחצבא**. בתוך כד שלה כשיוצאת לשאוב מים: **שפיוה**. סכו אותה: **איגר שורא**. על גג החומה: **כי רבה**. על עסקי ריבה: **רבי יהודה בן בתירא אומר ויאבדו הרי הן כאבידה המתבקשת**. ובאין לעולם הבא שכך אמר דוד על בני קרח תעיתי כשה אובד בקש עבדך הם תעו כשה אובד ואתה ברחמיך הרבים בקש עבדך ותביאם לעוה"ב: **מצותיך לא שכחתי**. שקיימו כל מצותיך כדכתיב (במדבר טז) כי כל העדה כולם קדושים: **מקח רע**. התחיל בקטטה: **שעשה קרחה בישראל**. שנבלעו: **שהרתיח**. שהכעיס: **הקהה שיני מולידיו**. שנתביישו אבותיו במעשיו הרעים: **בקש רחמים על עצמו**. שלא יהא נמנה עמהם: **אלו מרגלים**. דלא כתיב בהן פלוני בן יעקב: **שאיבר לבבו**. חזק לבבו כמו (ישעיה מו) אבירי לב: **שישב באנינות**. שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה בעצה: **נעשו לו פלאות**. (שפירש) [שנילל] מהם: **ראה והבין**. שאין מנהגן כשורה ופירש מהם: **אי מר רבה**. אם ינצח משה מכל מקום אתה תלמיד ואם קרח מנצח אתה תלמיד מה לך בשררה זו: **הואי בעצה**. אני הייתי עמהן בעצה ונשבעתי להם שאם יקראוני אלך עמהם: **דכולה כנישתא קדישין**. כולם צנועים וקדושים ולא יכנסו אלי אם אני פרועה:

סתרה

א) [נדה סט.], ב) [גי' ע"י פדעוהו], ג) [גי' ע"י פדעוהו], ד) [גי' ע"י פדעיה], ה) [תוספת' פי"ג], ו) [סוטה יוד:], ז) [שייך לע"א],

ח) דאית ליה תורא נשקול חד משכא דלית ליה תורא נשקול תרי משכי אמרו ליה מאי האי אמר להו סוף דינא כתחילת דינא מה תחילת דינא דאית ליה תורא מרעי חד יומא דלית ליה תורי מרעי תרי יומי אף סוף דינא דאית ליה חד תורא לשקול חד דלית ליה תורא לשקול תרי דעבר במברא ניתיב חד זוזא דלא עבר במברא ניתיב תרי דהוה ליה (תורא) [דרא] דלבני אתי כל חד וחד שקל' חדא א"ל אנא חדא דשקלי דהוה שדי תומי או שמכי אתו כל חד וחד שקיל חדא א"ל אנא חדא דשקלי ארבע דייני היו בסדום שקראי ושקרוראי זייפי ומצלי דינא דמחי ליה לאיתתא דחברי' ומפלא ליה אמרי ליה יהבה ניהליה דניעברה ניהליך דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבה ניהליה עד דקדחא דפדע ליה לחבריה אמרי ליה הב ליה אגרא דשקל לך דמא דעבר במברא יהיב ארבעה זוזי דעבר במיא יהיב תמני זוזי זימנא חדא אתא ההוא כובם איקלע להתם אמרו ליה הב ד' זוזי אמר להו אנא במיא עברי אמרו ליה א"כ הב תמניא דעברת במיא לא יהיב ב) פדיוהו אתא לקמיה דדיינא א"ל הב ליה אגרא דשקיל לך דמא ותמניא זוזי דעברת במיא אליעזר עבד אברהם איתרמי התם ג) פדיוהי אתא לקמיה דיינא א"ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא שקל גללא ד) פדיוהי איהו לדיינא אמר מאי האי א"ל אגרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי וזוזי דידי כדקיימי קיימי הויא להו פורייתא דהוו מגני עלה אורחין כי מאריך גייזי ליה כי גוץ מתחין ליה אליעזר עבד אברהם אקלע להתם אמרו ליה קום גני אפוריא אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפוריא כי הוה מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיה עליה וריפתא לא הוו ממטי ליה כי הוה מית אתי כל חד וחד שקיל דידיה הכי אתני בינייהו כל מאן דמזמין גברא לבי הילולא לשלח גלימא הוי האי הילולא אקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למסעד אתא אליעזר ויתיב לסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אזמנך להכא א"ל לההוא [דיתיב] אתה זמנתן [אמר דילמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי ליה מאניה דהאי גברא] שקל גלימיה ההוא דיתיב גביה ורהט לברא וכן עבד לכולהו עד דנפקי כולהו ואכלא איהו לסעודתא הויא ההיא רביתא דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא איגלאי מלתא שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתא זיבורי ואכלוה והיינו דכתיב [1] ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עיסקי ריבה: [א] מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [2] וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא: [ב] עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא [ג] שנאמר [3] ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר"ע רבי אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב [4] ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: ת"ר ה) עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר [5] הרי הן כאבידה המתבקשת שנאמר [5] תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי: [6] ויקח [קרח] ו) אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו קרח שנעשה קרחה בישראל בן יצהר בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים בן קהת בן שהקהה שיני מולידיו בן לוי בן שנעשה לויה בגיהנם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם אמר רב שמואל בר רב יצחק יעקב ביקש רחמים על עצמו שנאמר [7] בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי בסודם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח דתן שעבר על דת אל אבירם שאיבר [ד] עצמו מעשות תשובה ואון שישב באנינות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדייהו אמרה [ה] ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא נינהו דכתיב [8] כי כל העדה כולם קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותבה על בבא

וסתרתה

גליון הש"ס

גמ' הרי הן כאבידה המתבקשת. עיין מכות דף כ"ד ע"א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמר ליה אליעזר וכו' כבתחלה הס"ד ואח"כ ל"ל ד"ה כי אריך ואח"כ ד"ה וכתיב וד"ה ורפתא ואח"כ ל"ל ד"ה הכי אתני וד"ה אזל אליעזר וד"ה א"ל מאן ואח"כ ל"ל ד"ה רביתא נערה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מרגלים אין להם כו' עד עדת קרח. נמחק: [ב] שם עדת קרח כו' לעולם הבא. נ"ב וכו': [ג] שם שנאמר ותכס וכו' עד ת"ר עדת. נמחק: [ד] שם שאבר עצמו נמחק תיבת עצמו: [ה] שם אמרי ליה. נמחק תיבת ליה:

לעזי רש"י

כפרדור"א [נפרדור"א]. פציעה (בפרובנסאלית).

מוסף רש"י

יעקב ביקש רחמים על עצמו. שלא יזכר שמו על מחלוקתם (במדבר טז א).

1. וַיֹּאמֶר יְיָ זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:
בראשית יח כ
2. וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְיָ: במדבר יד לז
3. וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכֵס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל:
במדבר טז לג
4. יְיָ מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל:
שמואל א ב ו
5. תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
תהלים קיט קעו
6. וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן: במדבר טז א
7. בְּסֹדָם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר:
בראשית מט ו
8. וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְיָ וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל יְיָ:
במדבר טז ג

וסתרתה למזיה כל דאתא חזיה הדר אדהכי והכי אבלעו להו איתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הוה מלכא לאחוה שוויה כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אמר תיהוי לכהן אי אתו מעשר דשקילתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן ועוד דגייז ליה למזייכו ומיטלל לכו כי כופתא עינא יהב במזייכו אמר לה הא איהו נמי קא עביד אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי [1]תמות נפשי עם פלשתים ועוד דקאמר לכו עבדיתו תכלתא אי ס"ד תכלתא חשיבא [מצוה] אפיק גלימי דתכלתא וכסינהו לכולהו מתיבתך היינו דכתיב [2]חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת ואולת [א]בידה תהרסנה זו אשתו של קרח [3]ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעדה קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם [4]וישמע משה ויפול על פניו מה שמועה שמע [ב]אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן שחשדוהו מאשת איש שנאמר [5]ויקנאו למשה במחנה א"ר שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה שנאמר [6]ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה [7]ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקין במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר [8]ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתיב התם [9]ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך אמר ר' [ג]יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא [10]ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם [11]עם חמת זוחלי עפר אמר רב חסדא [ד][א]כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר [12]בהצותם על ה' א"ר חמא ברבי חנינא [ב]כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכינה שנאמר [13]המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל (על) [את] ה' א"ר חנינא בר פפא [ג]כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר [14]לא עלינו תלונותיכם כי (אם) על ה' א"ר אבהו [ד]כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכינה שנאמר [15]וידבר העם באלהים ובמשה [16]עושר שמור לבעליו לרעתו [ה]אמר ר"ל זה עושרו של קרח [17]ואת כל היקום אשר ברגליהם [ו]א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו ואמר רבי לוי משוי [ז]ג' מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידי וקילפי דגילדא א"ר חמא ברבי חנינא ג' מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלתה לקרח ואחת נתגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא וא"ר יוחנן קרח לא מן הבלועים ולא מן השרופין לא מן הבלועין דכתיב [18]ואת כל האדם אשר לקרח ולא קרח ולא מן השרופים דכתיב [19]באכול האש את חמשים ומאתים איש ולא קרח במתניתא תנא קרח מן השרופין ומן הבלועין מן הבלועים דכתיב ותבלע אותם ואת קרח מן השרופין דכתיב [20](ותצא אש מלפני ה') [ואש יצאה מאת ה'] ותאכל את חמשים ומאתים איש וקרח בהדייהו אמר רבא [ח]מאי דכתיב [21]שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלו שמש וירח לזבול אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא עד שזרק בהם חצים אמר להן [ט]בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם והאידנא לא נפקי עד דמחו להו [י]דרש רבא מאי דכתיב [22]ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה' למאי אילימא למבריה ממש והא [23]אין כל חדש תחת השמש אלא לקרובי פיתחא [24]ובני קרח לא מתו תנא [כ]משום רבינו אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה [ל]אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קאזלינא באורחא אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח אזיל חזא תרי בזעי דהוה קא נפק קיטרא מנייהו שקל גבבא דעמרא אמשיי' מיא ואותביה בריש רומחיה ואחלפי' התם איחרך א"ל אצית מה שמעת ושמעית דהוו קאמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים
א"ל

סתרה למזיה. סערה וישבה על פתח הבית כל מי שהיה בא לקרוא רואה ראשה פרוע וחוזר: **מעשר.** ראשון דשקליתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן: **דגייז למזייכו.** דכתיב (במדבר ח) והעבירו תער על [כל] בשרם ומשחק בכם כאילו אתם שוטים: **כופתא.** רעי כמו בטולא דכופתא דאמרן לעיל (דף נח:). כגלל הזה אתם חשובים בעיניו: **עינא יהב.** עין נתן בשעריכם כדי שלא יהא בכם נורה כמותו: **אמר לה.** קרח איהו נמי משה עצמו גלח כל שערו: **כיון דכולא רבותא דידיה הוא.** אינו חושש אם גילח עצמו דקאמר לנפשיה תמות נפשי עם פלשתים אגזוז שערי כמותם ומה לי בכך שהם מקיימין אפילו מה שאני מלוה לשחוק אגזוז עכשיו כמותם כדי להפיס דעתם: **ועוד דקאמר לכו.** עשו פתיל תכלת בד' כנפות הבגד ואי ס"ד תכלת חשוב מפני מה לא יאמר לעשות כל הבגד כולו תכלת: **אפיק גלימא דתכלתא.** קח לך בגדים של תכלת וכסינהו לכולהו מתיבתך וכסה בהן בבה"מ אתה וחברותך: **קנא לאשתו.** אל (הסתר) [תסתרי] עם משה. קנוי היינו התראה: **ונטה לו מחוץ למחנה.** יצא מחוץ למחנה שלא יחשדוהו עוד: **מכאן שאין מחזיקין במחלוקת.** שמחל על כבודו והוא עצמו הלך לבטל מחלוקת: **חולק על רבו.** חולק על ישיבתו: **אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצותם על ה'.** מעלה עליהם הכתוב כאלו היו חולקים כלפי שכינה: **מריבה.** תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים: **מתרעם.** אומר על רבו שנוהג לו מדה כבושה ומדת אכזרית: **מהרהר.** מחפה עליו דברים: **אקלידי.** מפתחות: **וקולפי.** מנעולים: **דגילדי.** כולם המפתחות והמנעולים של עור היו ואעפ"כ היו שלש מאות פרדות טעונות. ל"א דגלדא לצורך שקים והמרצופין וכיסין של עור היו: **לא מן הבלועין ולא מן השרופין.** אלא במגפה מת: **ולא קרח.** ר"נ היו לבד קרח דכתיב חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו [במדבר טז]: **מן הבלועים ומן השרופין היה.** שנשרפה נשמתו וגוף קיים ואח"כ נתגלגל עד מקום הבלועין ונבלע דכתיב בפרשת פנחס [שם כו] ותבלע אותם ואת קרח עמהם. ורבי יוחנן דאמר לא מן הבלועין ולא מן השרופין דריש ליה להאי ואת קרח לאחריו ואת קרח במות העדה במגפה: **וקרח בהדייהו.** מדכתיב ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת וקרח ממקריבי הקטרת הוה דכתיב חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו. א"נ ואת לרבות קרח עמהם: **שמש ירח עמד זבולה.** לעיל מיניה כתיב ותבקע ארץ בשעת בקיעת הארץ שנבלעו בקרקע שמש וירח עלו לאותו רקיע ששמו זבול ואמרו להקב"ה אם אי אתה עושה דין לבן עמרם מקרח ועדתו: **לא נצא.** ונאיר לעולם: **בכבודי לא מחיתם.** שהרי בכל יום מלכי מזרח ומערב בשעה שמניחין כתריהן בראשם משתחוים לחמה: **והאידנא לא נפקי עד דמחו להו.** שכך גזר עליהם המקום כן שמעתי. ל"א והאידנא לא נפקי מאחר שראו שהקפיד הקב"ה על שלא מיחו לכבודו עד דמחו להו לא נפקי שחשו לכבוד המקום על בני אדם שמשתחוים לשמש וירח: **אין כל חדש תחת השמש.** ואי גיהנם לא אברי עד ההוא שעתא הוה ליה חדש: **לקרובי פתחה.** שיקרב פתחה של גיהנם ותפתח הארץ במקום שהן: **נתבצר.** מלשון (ישעיה כז) עיר בצורה. התקין להן הקב"ה מקום גבוה שלא העמיקו כל כך בגיהנם ולא מתו: **טייעא.** סוחר ישמעאל: **בלועי.** מקום שנתבלעו לשם עדת קרח: **בזעא.** ראה נקב שממנו יצא עשן: **גבבא.** גיזה: **אמשיה.** שרה אותה במים. לשון (ברכות דף יד:) משי ידיה: **(וכל שלשים יום.** חוזר לגיהנם ועולה לשם): א"ל

מסורת הש"ס

א) בקרא כתיב בידיה תהרסנו, ב) [מו"ק יח:], ג) [צ"ל יוסף], ד) [ברכות כז: ע"ש], ה) פסחים קיט. ע"ש, ו) [שם], ז) ג' מאות לאו דוקא וכן כל שלש מאות בש"ס רשב"ם פסחים קיט., ח) נדרים לט: ע"ש, ט) לעיל קג:, י) [נדרים לט:], כ) מגילה יד., ל) ב"ב עד.,

מוסף רש"י

שאין מחזיקין במחלוקת. שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום (במדבר טז יב). זה עושרו של קרח. שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם (רשב"ם פסחים קיט.). שמעמידו על רגליו. שמשמח לבו (רש"י שם). ג' מאות. לאו דוקא, וכן כל שלש מאות שבש"ס (רשב"ם שם). וקולפי. פותחות שקורין בלע"ז שרדור"א (רש"י שם). דגלדי. של מרצופים של עור שנושאים על סוסים וחמורים וגמלים (שם) ואעפ"כ היה משוי ג' מאות פרדות (רשב"ם שם). אם בריאה גיהנם. אם בריאה פה לארץ מששת ימי בראשית (במדבר טז ל). מקום נתבצר להם. לשון גבוה, כמו (דברים ט) ובצורות בשמים (מגילה יד.). בזעי. בקעים, דכתיב (במדבר טז) ותבקע האדמה אשר וגו' (רשב"ם ב"ב עד.). קיטרא. עשן (שם). שקל גבבא דעמרא. לקח גיזת צמר ושראה במים (שם). איחרך. הנהו גבבי אע"פ ששרוין במים (שם). אצית. הסכת ושמע (שם). דהוו קאמרי הכי. שהרי ירדו חיים שאולה (שם).

עין משפט
נר מצוה

לג א ב ג ד מיי' פ"ה מהל' ת"ת הל' א סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן תָּמוֹת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים וַיֵּט בְּכֹחַ וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל הַסְּרָנִים וְעַל כָּל הָעָם אֲשֶׁר בּוֹ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים אֲשֶׁר הֵמִית בְּמוֹתוֹ רַבִּים מֵאֲשֶׁר הֵמִית בְּחַיָּיו: שופטים טז ל
2. חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ וְאִוֶּלֶת בְּיָדֶיהָ תֶהֶרְסֶנּוּ: משלי יד א
3. וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם: במדבר טז ב
4. וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו: במדבר טז ד
5. וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְיָ: תהלים קו טז
6. וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ יְיָ יֵצֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: שמות לג ז
7. וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר טז כה
8. זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְיָ וְלֹא יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ: במדבר יז ה
9. וַיֹּאמֶר יְיָ לוֹ עוֹד הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג: שמות ד ו
10. וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת כָּל אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: מלכים א א ט
11. מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר: דברים לב כד
12. וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא דָתָן וַאֲבִירָם קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בַּעֲדַת קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל יְיָ: במדבר כו ט
13. הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְיָ וַיִּקָּדֵשׁ בָּם: במדבר כ יג
14. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְיָ לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְיָ אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל יְיָ: שמות טז ח
15. וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָה הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל: במדבר כא ה
16. יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ: קהלת ה יב

17. וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת בָּתֵּיהֶם וְאֶת אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל: דברים יא ו
18. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל הָרְכוּשׁ: במדבר טז לב
19. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ לְנֵס: במדבר כו י
20. וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְיָ וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת: במדבר טז לה
21. שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ: חבקוק ג יא
22. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא יְיָ וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת יְיָ: במדבר טז ל
23. מַה שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: קהלת א ט
24. וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ: במדבר כו יא